

Metso runsastuu VÄRRIÖN LUONNONPUISTOSSA

Värriön luonnonpuisto sijaitsee itäkairan koillisessa kolkassa. Se sijoittuu Sallan ja Savukosken kuntien pohjoisosaan, vasten Venäjän rajaa 40 kilometriä Korvatunturista etelään. Nuori Helsingin yliopiston riistabiologian dosentti Erkki Pulliainen perusti alueelle Värriön tutkimusaseman vuonna 1967.

TEKSTI: VELI POHJONEN

Värriön kiehtovin riistaeläin on metso. Etäinen erämaa vedenjakajan takana oli 1900-luvulla maineikasta metson maata, jossa myös eräkirjailijamme A.E. Järvinen kävi huurremetson pyynnissä. Nyt luonnonpuiston metsotokkia vain valokuvataan. Samalla metson runsaudesta pidetään tarkkaa kirjaa. Pulliainen käynnisti Värriössä ensi töikseen lumilinjan hiihdoksi kutsutun tutkimuksen.

Seuraamme Värriön luonnonpuistossa kaikkien talvieläinten runsauden vaihtelua niiden

lumeen jättämien jälkien perusteella. Kanalintuista varmin tunnistettava on leveän jälkivanan jättävä metso. Pyyn, riekon ja naarasteeren jälkien varma erottelu toisistaan on hankalampaa, mutta saamme kuitenkin ryhmänä kaikkien kanalintujen jäljet verraten tarkkaan kirjoihin.

Värriön maastoon on merkattu 200 paalulla kuusi kilometriä pitkä selkälinja, joka kulkee luonnonpuiston läpi Värriötuntureiden selänteeltä outamaiden ja jänkien poikki Ylinuorttijoien laaksoon. Hiihdämme linjan lumien aikaan joka viikko. Hiihtäjä havainnoi reitin ylittäneet

riistaeläinten jälkivanat paaluvälin tarkkuudella, määrittää lajin, kirjaa eläimen kulkusuunnan ja arvioi jäljen iän päivän tarkkuudella.

Vuodesta 1967 lähtien lumilinja on hiihdetty 1248 kertaa. Riistaeläimistä on kertynyt ainutlaatuinen, 41 vuoden mittainen viikkohavaintoihin perustuva jälkipankki.

Kanalintujen jälkivanoja on laskettu kaikkiaan 8920 kertaa eli keskimäärin 218 kertaa talvessa. Ylivoimaisesti eniten Värriön ylämaalla jälkiä piirtelee riekko; 41 vuoden aikana niitä ilmestyi lumilinjalle yhteensä 6711 kertaa.

Tutkittavaa riittää metson osalta vielä siinä, missä määrin, milloin ja minkä ikäluokan linnut lähtevät vaeltamaan niin, että ne päätyvät puistosta metsästysalueille.

Metson jälkiä hihittäjä on laskenut 426 kertaa, runsaat kymmenen kertaa talvessa. Huippuvuosi oli 1985 (kausi 1984/85), jolloin havaintoja oli 44.

Havaintosarjan alkupäässä oli muutamia tyhjiä vuosia, jolloin metsoja ei tavattu linjalla koko talvena. Kahdestakymmenestä viimeisimmästä vuodesta heikoin oli 1990. Silloin löytyivät vain kahdet metson jäljet. Viime talvena jälkivanoja kirjattiin 22 kappaletta.

Pitkää ajanjaksoa seurata kanalinnut runsastuvat Värriön luonnonpuistossa. Nousu ylitti tilastotieteelle merkittävän 95 prosentin todennäköisyyden rajan jo vuonna 1986. Siitä nousu on edelleen jatkunut, vaikka vuosivaihtelu näytti aluksi peittävän noususuunnan alleen. Pääosa kanalintujen ryhmänoususta tulee riekosta.

Kun havainnoista puhdistetaan vuosivaihtelu, kanalintujen jälkivanoja laskettiin 1960-luvun lopulla 70 kertaa, mutta 2000-luvun puolivälissä jo 360 kertaa talvessa.

Myös Värriön metson jäljet ovat runsastuneet, joskin riekkoa hitaammin. Vuosivaihtelusta puhdistettuja jälkihavaintoja oli viisi kertaa talvessa jakson alussa ja viisitoista kertaa jakson lopussa. Metson nousun merkisevyys ylitti 95 prosentin todennäköisyyden rajan viime talvena.

Värriö rauhoitettiin metsästykseltä kahdessa vaiheessa. Laki Värriön luonnonpuistosta on vuodelta 1981. Rajoitettu metsästyks oli ensin luvallista paikalliselle väestölle, kunnes täysrauhotus tuli voimaan 1995.

Kaksivaiheinen rauhoitus näkyy jälkihavainnoissa. Kanalintujen kokonaisuusmäärä kääntyi pitkäaikaiseen nousuun, metso mukaan lukien.

Vastaava ilmiö lienee tapahtunut muuallakin Pohjois-Suomen luonnonsuojelualueilla. Pitkäaikaista nousua ei olla kuitenkaan pystytty etenään metson osalta numeroin vertaamaan, koska Värriön kaltaisia, kymmenien vuosien mittaisia, usein toistuvia ja säännöllisiä havaintosarjoja ei ole muissa puistoissa.

Pohjois-Suomen suojelualueiden verkolla on metson runsauden tasaajana aiemmin ymmärretty suurempi merkitys. Värriön havainnot kertovat, että metson pitkäaikainen kanta on mahdollista säilyttää ja kääntää nousuun suojelualueilla.

Onnistunut luonnonsuojelu on metsästyksen paras edunvalvoja. Se turvaa metsästystä takaamalla peruskannan. Kun kanta puistossa vahvistuu, riistaeläimiä siirtyy myös puiston ulkopuolelle.

Tutkittavaa riittää metson osalta vielä siinä, missä määrin, milloin ja minkä ikäluokan linnut lähtevät vaeltamaan niin, että ne päätyvät puistosta metsästysalueille. Värriön tutkimus-aseamalla tätä on seurattu radiopannoin.

Kaikki linnut eivät vaella, mutta jotkut siirtyvät hämmästyttävän pitkiä matkoja. Metsoilla matkaennätystä pitää kukko, joka lensi keskikesällä puistosta Tuntsan yli etelään noin 30 kilometrin päähän. Syystä tai toisesta tämä kukko palasi luonnonpuistoon pari päivää ennen metsästykskauden alkua.

Värriön pitkäaikainen metsotutkimus antaa puhtia pohdinnoille siitä, voisiko linnustuskautta Pohjois-Suomessa jatkaa Ruotsin malliin.

Kanalintujen metsästyks alkaa Västerbottenin ja Norrbottenin lääneissä 25. elokuuta, kun se meillä alkaa 10. syyskuuta. Sekä urosmetsolla että -teerellä on Pohjois-Ruotsissa pysyvä talvipyynti tammikuun loppuun asti, kun pyynti meillä päättyy jo lokakuun lopussa. Naarasmetson ja -teeren pyynti päättyy kuitenkin naapurissa jo marraskuun 15. päivää.

Pohjois-Suomen metsästäjiä on ihmetyttänyt, miksi linnustuskauti on Pohjois-Ruotsissa olennaisesti pidempi. Erämatkailua tarjoavat pohjoiset yrittäjät puolestaan ihmettelevät, miten Metsähallituksen Villi Pohjola markkinoi latvalinnustusmatkoja naapuriin samalla, kun olemme tulpanneet tämän pyyntimuodon omalla puolellamme.

Ruotsalaiset ovat todenneet, että pidempi metsästykskausi ja vaikea talvipyynti eivät ole riistakantojen uhka. Miksei havainto päde meillä? Maidemme pohjoisosat voisi olettaa luonnonolosuhteiltaan ja metsästäjiltään samankaltaisiksi niin, että metsästykskaudet voisivat olla yhtenevät.

Koska pohjoiseen luotiin 1900-luvulla mitava luonnonsuojelualueiden verkko, sitä tulisi hyödyntää metsästyksen tueksi. Ruotsissa tämä lienee ymmärretty varhemmin kuin meillä. Maalinnustuksen metsästyksajat tulisi ottaa Pohjois-Suomessakin uuteen harkintaan. □